

José Hermanussen

José Hermanussen is senior onderzoeker bij ecbo. Ze doet met name onderzoek naar leren en opleiden op de lagere niveaus van het mbo (entree, mbo 2). Vakmanschap van opleiders, de aansluiting in de onderwijskolom en de begeleide toeleiding naar arbeid zijn haar kernthema's. E-mail: jose.hermanussen@ecbo.nl.

Marjo Brinkman

Marjo Brinkman is werkzaam als bovenschools onderzoeker voor de Aloysius Stichting sector Zuid. Tevens is zij projectleider van de hoofdactiviteit Onderzoek in het project Bruggen Bouwen.

Berichten uit de regio

Werken met data

In het kader van het project Bruggen Bouwen en het regionale kennisatelier Werken met data spraken José Hermanussen en Marjo Brinkman met experts in de regio Roermond over de vraag in hoeverre het werken met data landt in de kolom v(s)o/pro-mbo. Strookt dat beeld met dat uit landelijk onderzoek naar datagebruik in het onderwijs?

Werken met data staat hoog op de agenda in beleids- en onderwijskringen; in alle sectoren lijkt het de voorwaarde voor kwaliteitsverbetering. Ook in de context van passend onderwijs staat werken met data met stip genoteerd. Met zelfregulering in een regionale ketenaanpak moeten scholen in de onderwijskolom onderling en met regionale partijen (gemeenten, Jeugdzorg, UWV, werkgevers) ondersteuning op maat bieden. De beschikbaarheid van data ondersteunt het besluitvormingsproces en voert voortgangsevaluaties. Dat geldt ook voor provincies en gemeenten als ze meer zicht willen hebben op bijvoorbeeld leerlingenstromen en de uitval in de regio of in het rendement van zorgarrangementen.

Wat gaat goed?

Recent onderzoek naar informatiegebruik met het oog op kwaliteitsverbetering in het onderwijs laat zien dat de benodigde informatie vaak in principe wel beschikbaar is, maar dat niet altijd duidelijk is waar de gegevens zich bevinden in de school en hoe daaruit de benodigde informatie gefilterd kan worden. Ook blijken scholen bepaalde data te missen. Zo ontbreken vaak gegevens over de doorstroom naar en uit aanpalende onderwijssectoren en over de uitstroom naar de arbeidsmarkt (Oomens e.a., 2015; Van Gasse e.a., 2015; De Vijlder e.a., 2014).

Wat is de stand van zaken in de regio Roermond? Is dit beeld herkenbaar? Betrokkenen zijn unaniem van mening dat er de afgelopen jaren veel is verbeterd. Er zijn momenteel verschillende databron-

nen beschikbaar die in combinatie een tamelijk compleet beeld geven van de leerlingenstromen en de toeleiding naar arbeid. Deels publieke, openbare databronnen van bijvoorbeeld DUO en SBB en van de gemeenten (SUWInet), maar ook aanbod van commerciële providers zoals Intergrip, Qliksense, en Amplixs die digitale systemen en producten leveren in de vorm van overstapmodules v(s)o mbo, digitale doorstroomdossiers en dashboards met gegevens over voortijdig schoolverlaters (vsv). Gemeenten maken gebruik van softwareleveranciers als Centric en Triple W ICT om het verzuim, zorg en uitstroom naar arbeid te monitoren. Het grote voordeel van het particuliere aanbod is - aldus een vsv-coördinator en een betrokkene bij het samenwerkingsverband passend onderwijs - dat het de mogelijkheid biedt om nauwgezet de overstappen en uitval op het niveau van de individuele leerling te volgen. Met publieke databronnen kan dat niet, omdat die alleen gegevens op schoolniveau leveren. Op voorwaarde van toestemming van de leerlingen (en hun ouders) kunnen scholen met de overstapmodule gegevens uitwisselen. Mbo-instellingen kunnen statussen van leerlingen aan het voortgezet onderwijs terugkoppelen. Daarmee kan het voortgezet onderwijs bewaken dat alle leerlingen worden ingeschreven in het vervolgonderwijs en ook worden geplaatst. Het uitgangspunt van de overstapmodule van Intergrip is dat het regionale voortgezet onderwijs en middelbaar beroepsonderwijs samen verantwoordelijk zijn voor een succesvolle doorstroom. Het is de bedoeling dat leerlingen, mentoren en decanen een digitaal doorstroomdossier (DDD) invullen. In dit dossier, dat nog in ontwikkeling is, worden persoonsgegevens aangevuld met informatie over de studieloopbaan, inclusief het ontwikkelprofiel en eventuele werkervaring. Zo komt er kwalitatieve informatie beschikbaar die nuttig is bij de intake en de invulling van vervolg-/ondersteuningstrajecten (zie figuur 1). De verwachting is dat de combinatie met andere systemen, zoals de verzuimmonitor van Leerplicht ervoor kan zorgen dat risicoleerlingen vroegtijdig worden gesignaleerd.

Bruggen Bouwen

Doelstelling van het programma Bruggen Bouwen is het verbeteren van de samenwerking tussen vso en mbo bij de doorstroom van leerlingen uit het vso naar het mbo of naar de arbeidsmarkt. Dit dient uiteindelijk te leiden tot meer slaagkansen voor leerlingen op een diploma of certificaat, minder voortijdig schoolverlaten en minder uitkeringslast voor gemeenten. Onlangs is de ESF-subsidie-aanvraag die de gemeente Roermond heeft ingediend voor het project goedgekeurd. In het ESF-project worden twee hoofdactiviteiten onderscheiden: methodiekontwikkeling en onderzoek.

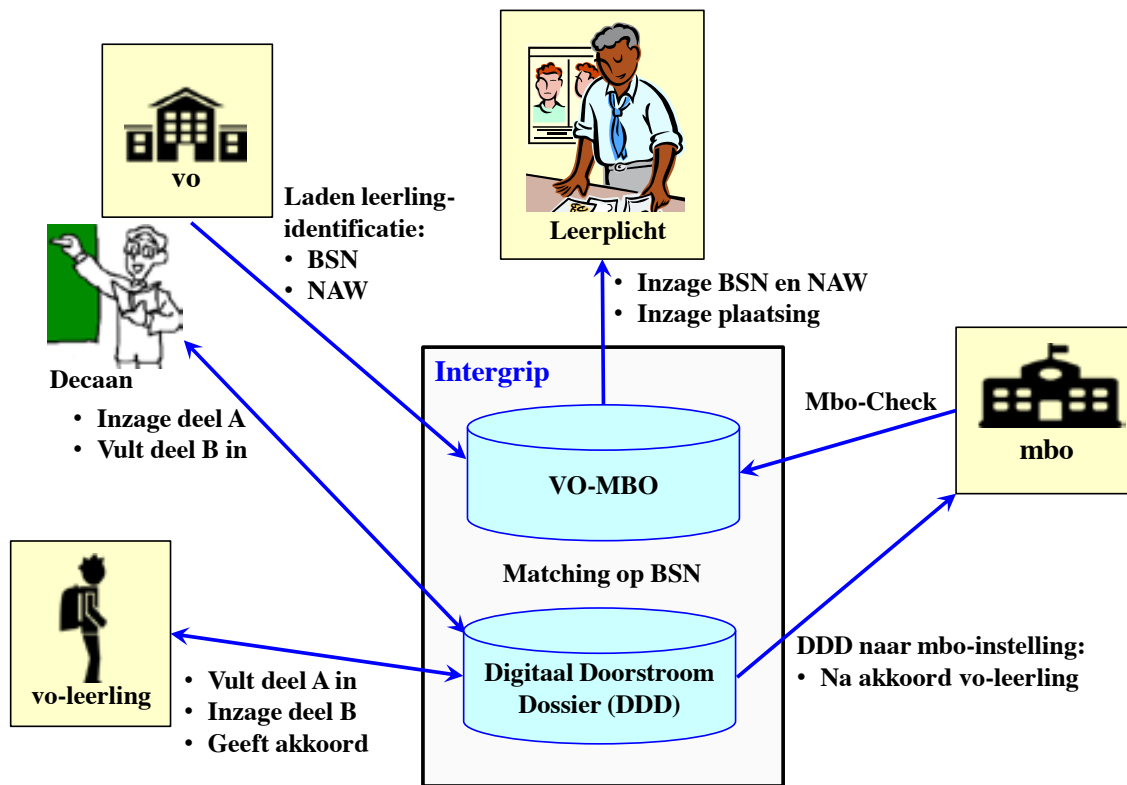
Bij de methodiekontwikkeling gaat het om twee pilots:

- arbeidstoeleiding via vraaggericht opleiden, valideren en certificeren met behulp van ECVET en het EVC Centrum;
- methodische uitwerking van het concept vroegmeting en -melding en symbiose in de overgang tussen vso en entree en mbo.

Het onderzoek richt zich op het ontwikkelen van een model om het opleidingsaanbod voor kwetsbare groepen in een regio te beoordelen in relatie tot de vraag van de arbeidsmarkt en om de in-, door- en uitstroom van leerlingen en het rendement in termen van diploma/werk te meten.

Kennisatelier Werken met data

In het kennisatelier begeleiden onderzoekers voortrekkers in de regio bij het opsporen en benutten van relevante kennis- en databronnen ten behoeve van het systematisch analyseren van de sterke en zwakke punten van leerarrangementen en in de regionale samenwerking

Figuur 1. Intergrip module Overstap vo-mbo en Digitaal Doorstroom Dossier. Bron: Bureau Noordbeek (Paans, e.a.,2016)

In Roermond juichen alle betrokkenen deze initiatieven toe. Door de ketenpartners is hard gewerkt om op een lijn te komen. Zo maken inmiddels alle Limburgse v(s)o-scholen gebruik van de overstapmodule van Intergrip. De grote winst is dat er informatie beschikbaar komt die er echt toe doet. En ook dat er door alle betrokkenen op een eenduidige manier kan worden gewerkt. Daarmee verbetert de kwaliteit van de keuzebegeleidings- en toeleidingsprocessen en komen leerlingen minder snel tussen wal en schip terecht. Het eerste succes is in de regio Roermond al zichtbaar: niet alleen het aantal thuiszitters en vsv-ers is fors gedaald, maar ook de periode van thuiszitten en vsv is behoorlijk afgenomen, concluderen ambtenaren van de gemeente Roermond. Zij benadrukken dat dit niet te danken is aan een enkel databestand, maar dat juist de combinatie van alle

databronnen een compleet beeld van de jongere en zijn omgeving geven. Daarnaast blijkt de rol van de vsv-makelaars zeer belangrijk; vanuit de gemeente zijn zij op de scholen werkzaam en monitoren welke leerlingen in de gevarenzone kunnen te komen.

Het is niet alles goud dat er blinkt

Er zijn verschillende knelpunten die dringend om een antwoord vragen. Zo speelt bij de toepassing van de overstapmodule de kwestie van het eigenaarschap van de data en de privacy-borging. Bureau Noordbeek heeft op - verzoek van stichting Kennisnet - onderzocht in hoeverre deze voldoet aan de Wet bescherming persoonsgegevens. De conclusie is dat de werkwijze op zich niet in strijd is met de wet, maar dat er nog niet of nauwelijks is voorzien in opschoningsprocedures na overschrij-

ding van de bewaartermijnen en in de beveiliging tegen datalekken.

Een andere kwestie is dat ook met gebruikmaking van de overstapmodule nog niet alle leerlingen in beeld zijn. In tegenstelling tot het voortgezet onderwijs hebben mbo-instellingen van buiten de regio geen formele terugmeldingsplicht over al dan niet geplaatste leerlingen. Leerlingen die naar roc's buiten de regio gaan (of naar het buitenland) verdwijnen dus van de radar; in deze regio bijna de helft van de leerlingen die onder het samenwerkingsverband vallen.

In het gebruik van de publieke databronnen heeft men vooral last van lacunes. Zo is het een omissie dat (een deel van) de vso- en pro-leerlingen niet in de vsv-cijfers zijn opgenomen die door DUO worden verstrekt. Ter verklaring wordt aangevoerd dat deze categorie niet binnen de officiële vsv-definitie valt. Volgens het ministerie van OCW is een vsv-er een jongere tussen de 12 en 23 jaar die zonder startkwalificatie het onderwijs verlaat. Dat geldt niet voor jongeren uit het pro en het vso (profiel arbeidsmarktgericht of dagbesteding). Deze groep is niet startkwalificatieplichtig. Een aanzienlijk deel van deze groep stroomt evenwel door naar een entree-opleiding, die onder het niveau van de

startkwalificatie ligt. Als deze leerlingen uitvallen of na het behalen het entree-diploma geen baan vinden, worden ze evenwel als vsv-er aangemeld bij het RMC. De RMC-regio moet er dan voor zorgen dat deze vsv'ers weer naar school gaan of werk vinden, terwijl ze in feite buiten de doelgroep vallen. Dit leidt tot 'willekeur'. Immers, vso-leerlingen die doorstromen naar het entree-niveau, mbo 2 of hoger en daar vervolgens uitvallen worden pas dan in de vsv-bestanden zichtbaar.

Voor de gemeente is de overstap van vso-jongeren naar het mbo een bron van zorg. Op dit moment is de afstand tussen beide schooltypes vaak te groot, waardoor een groot deel van deze jongeren voortijdig het mbo verlaat.

Een ander knelpunt ervaart men in het gebruik van de arbeidsmarkt- en stagegegevens van SBB en ROA. Betrokkenen van het regionale mbo hebben de indruk dat de gehanteerde modellen te statisch zijn om de dynamiek van de regionale arbeidsmarkt te kunnen vangen, met als gevolg dat gegevens onvolledig of verouderd zijn: "Het grootste gevaar is dat daardoor leerlingen hun studiekeuze op basis van verkeerde informatie bepalen". En voor de gemeente is een nadeel dat deze bestanden nauwelijks arbeidsmarkt- en stagegegevens bevatten op het niveau van de entree-opleidingen. Het vinden

van werkplekken voor deze leerlingen is bepaald geen eenvoudige opgave. Het zou al helpen als er meer zicht komt op de mogelijkheden voor deze doelgroep op de regionale arbeidsmarkt.

Het beschikken over data is één

Uit het eerder aangehaalde landelijk onderzoek is ook gebleken dat beschikbare informatie nog weinig doelmatig benut wordt. Ook omdat het voor veel scholen lastig is om de informatie uit externe (data)bronnen en interne kwaliteitszorgsystemen en evaluaties naar acties te vertalen die daadwerkelijk leiden tot verbetering van de onderwijskwaliteit. In de regio Roermond is dit een herkenbaar punt. De beschikking hebben over relevante data is één, ermee werken is twee. Deels is de onderbenutting van data terug te voeren op organisatiecondities, zoals de datahuishouding van scholen, maar ook cultuur- en leiderschapscondities spelen een belangrijke rol. Zo signaleert het mbo dat, ondanks het feit dat relevante data beschikbaar zijn, er door tijdgebrek of het ontbreken van de juiste competenties te weinig gebruik van wordt gemaakt.

Tot slot

Door passend onderwijs zijn de taken en verantwoordelijkheden voor regionale partijen sterk toegenomen. Dat creëert beleidsruimte. Effectief datagebruik in de regionale keten is een belangrijke voorwaarde voor effectieve beleidssturing en transparantie. De casus Roermond laat zien hoe een regio werkt aan het op orde krijgen van de benodigde data en maakt tegelijkertijd duidelijk dat het om een complexe opgave gaat. Het werken met data binnen een enkele instelling is al niet eenvoudig, laat staan binnen een hele keten waarbij diverse partijen zijn betrokken.

Een belangrijk aanknopingspunt is het gezamenlijk kritisch nagaan in hoeverre er sprake is van een gedeelde kwaliteitscultuur in het samenwerkingsverband, zowel in het netwerk als in de deelnemende organisaties zelf. Een netwerk is immers zo sterk als de zwakste schakel.

Uit het landelijke onderzoek blijkt dat een cultuur de belangrijkste bevorderende factor is voor effectief informatiegebruik; een onderzoekende houding en intrinsieke nieuwsgierigheid naar de resultaten van het eigen handelen; vanzelfsprekendheid om zaken te signaleren, fouten te onderkennen en verantwoordelijkheid te nemen. Zo'n cultuur ontstaat niet vanzelf. Het vraagt structuur- en leiderschapscondities, maar ook een efficiënte datahuishouding, een heldere taakverdeling en adequate competenties. Wat betreft de datahuishouding is er in Roermond zeker nog een efficiëncyslag te maken. Momenteel werkt men nog met een groot aantal bronnen en systemen die elkaar deels overlappen en hiaten vertonen. Aan de verdere integratie van de datahuishouding wordt hard gewerkt. Het doel is een geïntegreerde, overzichtelijke database die door alle ketenpartners wordt benut. Het spreekt voor zich dat daarvoor ook organisatorische knelpunten moeten worden aangepakt, bijvoorbeeld op het vlak van regievoering, privacybescherming en in de verhouding publiek/privaat. Ook is een belangrijke uitdaging om de beschikbare data meer effectief te benutten. Welke condities zijn daarvoor nodig? Wie zijn hierop aanspreekbaar? Op dit soort vragen zullen ketenpartners - in Roermond en in andere regio's - samen antwoorden moeten vinden. ■

Literatuur

- Gasse, R, van e.a. (2015). *Informatiegebruik door schoolleiders en leerkrachten*. Antwerpen/ Apeldoorn: Garant.
- Oomens, M. e.e. (2015). *Informatiegebruik voor kwaliteitsverbetering*. Den Haag: OCW.
- Paans, R. e.a. (2016) *Privacyscan Intergrip. Rapport van bevindingen inzake een Privacyscan van de toepassing Intergrip binnen de keten vo-mbo*. Hazerswoude: Bureau Noordbeek.
- Vijlder, F. de e.a. (2014). *Slimmer werken. Over kennisintensivering in het middelbaar beroepsonderwijs*. 's-Hertogenbosch: Expertisecentrum Beroepsonderwijs.